

УДК 372.7

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-61-228-232

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ДОДАТКОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МОЛОДІ

Савельєв Є.В.

аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
email.: evgen.savelyev@a.krok.edu.ua. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7441-2938>

NON-FORMAL EDUCATION AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF ADDITIONAL OPPORTUNITIES FOR YOUTH

Saveliev Yevhenii

postgraduate student, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, email.: evgen.savelyev@a.krok.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7441-2938>

Анотація. У статті досліджуються питання теоретичного представлення визначення поняття неформальної освіти вітчизняними та зарубіжними науковцями; розкрито сутність поняття «неформальна освіта», «формальна освіта», «неформальна освіта» та «інформальна освіта»; досліджено питання впливу неформальної освіти на розвиток додаткових можливостей та проаналізовано досвід застосування підходів неформальної освіти в повсякденному житті. Розглянуті різні варіанти формулювання поняття «формальної освіти», «не формальної освіти» та «інформальної освіти» для закріплення вже існуючих знань та розширення теоретичної бази. Метою статті є вивчення та узагальнення теоретичних засад розвитку неформальної освіти, дослідити вплив неформальної освіти на розвиток можливостей для молоді. Основними завданнями виходячи з мети є: дослідити різні трактування поняття «неформальна освіта». Розкрито питання впливу неформальної освіти на розвиток додаткових можливостей молоді, досліджено одне із головних завдань неформальної освіти - підготовка молоді та дорослих до самостійного життя. З аналізу статті, можна дійти висновку, що у сучасних умовах формальна освіта втрачає свою монополію, так як не дає стопроцентної гарантії інтеграції на ринку праці. Неформальна освіта є однією із сил, яка послаблює цю монополію, пропонуючи альтернативні форми навчання та новий зміст, які допомагають людям пристосуватися до постійних трансформацій суспільства. В багатьох європейських країнах неформальна освіта позиціонується у сфері громадянської освіти і спрямована на створення умов для формування демократично орієнтованого громадянина. Автором проаналізовано та висвітлено вітчизняний та Європейський досвід дослідження різних понять про освіту з метою подальшого використання та впровадження отриманих знань для покращення якості сучасного рівня освіти в Україні.

Ключові слова: неформальна освіта, формальна освіта, інформальна освіта, розвиток, освіта
Формул.: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 8

Annotation. The article investigates the issues of theoretical representation of the definition of non-formal education by domestic and foreign scholars; the essence of the concepts "non-formal education", "formal education", "non-formal education" and "informal education" is revealed; the issue of the impact of non-formal education on the development of additional opportunities is studied and the experience of applying non-formal education approaches in everyday life is analyzed. Various options for formulating the concept of "formal education", "non-formal education" and "informal education" to consolidate existing knowledge and expand the theoretical basis are considered. The aim of the article is to study and generalize the theoretical foundations of non-formal education, to investigate the impact of non-formal education on the development of opportunities for young people. The main tasks based on the goal are: to explore different interpretations of the concept of "non-formal education". The issue of the impact of non-formal education on the development of additional opportunities for young people is revealed, one of the main tasks of non-formal education - the preparation of young people and adults for independent living - is studied. From the analysis of the article, we can conclude that in modern conditions, formal education loses its monopoly, as it does not provide a 100% guarantee of integration into the labor market. Non-formal education is one of the forces that weakens this monopoly by offering alternative forms of learning and new content that help people adapt to the constant transformations of society. In many European countries, non-formal education is positioned in the field of civic education and aims to create conditions for the formation of a democratically oriented citizen. The author analyzes and highlights the domestic and European experience of researching various concepts of education in order to further use and implement the acquired knowledge to improve the quality of modern education in Ukraine.

Key words: Non-formal education, formal education, informal education, development, education.
Formulas: 0; fig.: 0; tab.: 0; bibl.: 8

Постановка проблеми. В останні роки освіти в різних країнах, в тому числі і в Україні, приділяється надзвичайно велика увага. Довгий час формальна освіта була мінімальною, а додаткова освіта поза обов'язковою програмою була доступною тільки небагатьом. Введення в більшості європейських країн стратегії масової освіти (60-70-ті роки 20 ст.) означало, як мінімум, номінальний загальний доступ державних освітніх послуг. Поряд з основною шкільною освітою, держави забезпечили можливість розвиватися та навчатися поза школою, пропонуючи гуртки за інтересами, наприклад, музичний чи спортивний напрямом. Такі форми педагогіки дозволяли заповнювати ніші, не зайняті формальною освітою, і мали добровільний та додатковий характер. Загальний принцип діяльності освітніх систем розвинених країн – це залучення громадянина до навчання, яке триває постійно все, все життя

Розвиток неперервного навчання разом із формуванням суспільства знань стали одним із соціальних наслідків глобалізації та інформатизації. Освіта більше не може обмежуватися кількома роками чи навіть десятиліттями на початку життя людини, оскільки безперервне оновлення інформації вимагає постійного самовдосконалення та навчання для досягнення життєвого успіху.

Проблематику безперервної освіти можна умовно розділити на дві основні сфери. Перша пов'язана з побудовою системи безперервної освіти як частини соціальної практики (соціально-освітній аспект безперервної освіти), друга – із процесом засвоєння людиною нового життєвого, соціального, професійного досвіду. Саме тому в другій половині 90-х років ХХ століття у сфері освіти дорослих було проголошено сполучення принципу безперервності освіти із принципом навчання протягом життя і формуванням суспільства знань. Тим самим зроблена спроба закріпити в суспільній свідомості розуміння взаємної відповідальності суспільства, держави й особистості за розвиток освітніх процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних науковців щодо визначення неформальної освіти охоплює різноманітні категорії освітньої діяльності.

Зокрема, історію, особливості функціонування й перспективи розвитку неформальної освіти дорослих у світовому, європейському та національному вимірах досліджували В. Андрущенко, Т. Десятов, С. Закревська, О. Лазоренко, В. Луговий, Н. Махія; особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді розкрито у працях О. Бондаренка, Ю. Деркач, П. Кряжева, Л. Шаповалової; аспектам неформального навчання дітей в системі обов'язкової освіти країн-членів ЄС присвячені роботи К. Боріна, Ю. Закаулова, М. Кічули, Г. Ніколаї; особливості неформальної освіти дітей і учнівської молоді в зарубіжних країнах розглядали О. Биковська (Польща, Словаччина, Білорусь, Росія), Н. Савченко (Польща), В. Стрижалковська (Чехія), І. Петрова (теоретичні основи дозвілля в зарубіжних країнах); порівняння особливостей становлення й розвитку неформальної освіти дітей і молоді у країнах Європейського регіону й Україні викладено в наукових працях Р. Науменко

Водночас комплексі дослідження питання неформальної освіти як інструменту розвитку додаткових можливостей для молоді не дослідженні на достатньому рівні, тому з'являється потреба в дослідженні цього питання та виокремлення окремих понять для подальшого впровадженні підходів в системі освіти України

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення та узагальнення теоретичних засад розвитку неформальної освіти, дослідити вплив неформальної освіти на розвиток можливостей для молоді. Основними завданнями виходячи з мети є: дослідити різні трактування поняття «неформальна освіта».

Викладення основного матеріалу дослідження. У сучасному світі концепції

«навчання протягом життя» стає основною передумовою розвитку суспільства та економіки країни. Ця концепція включає формальну, неформальну та інформальну освіту. Розвинені країни мають тривалий період становлення та розвитку системи освіти. Проте, виклики сьогодення спонукають до розгляду низки аспектів та питань щодо освіти. Зокрема виникають такі поняття, як формальна, неформальна та інформальна освіта.

В законі України «Про освіту» у статті 8 зазначені наступні поняття про види освіти:

1. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів.

2. Формальна освіта - це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

3. Неформальна освіта - це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

4. Інформальна освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

5. Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством[4].

Також, аналізуючи інші термінології видів освіти слід виділити наступні поняття, які можна поділити на такі сектори:

- формальна освіта – державна система нижчої, середньої і вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, що має затвержені програми та терміни навчання. Вона відбувається, зазвичай, у спеціально створених умовах (закладах) та контролюється державою. Навчальні заклади цієї системи надають «освітні кваліфікації» – посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, титули, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок, підтвержене оцінкою, що присуджується за загальноприйнятими критеріями;

- неформальна освіта – освіта, що необов'язково має організований та систематичний характер, може здійснюватися поза межами організованих освітніх закладів. До сфери неформальної освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні короткострокові цілі. Неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, нерідко не обмежується часовими рамками. Заклади чи організації, що займаються неформальною освітою, зазвичай, не присуджують кваліфікацій і не провадять формального оцінювання навчальних досягнень учасників. У цьому секторі найчастіше застосовують інноваційні підходи, апробують новаторські методики та технології навчання;

- інформальна освіта – неорганізований, не завжди усвідомлений та цілеспрямований процес, що триває протягом усього життя людини. Фактично це здобуття необхідних знань, умінь, навичок у формі життєвого досвіду[5].

У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу зазначено: «Досі при формуванні політики в галузі освіти враховувалася лише формальна освіта, а іншим двом категоріям не надавалося практично жодної уваги. Континуум

неперервної освіти робить неформальну та формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання». Сформувалось також європейське традиційне розуміння неформальної освіти, яке базується на визначенні неформальної освіти від фахівців Ради Європи та Європейської комісії. Воно трактує неформальну освіту як «будь-яку організовану поза формальною освітою освітню діяльність, яка доповнює формальну освіту, забезпечуючи освоєння тих умінь і навичок, які необхідні для соціально та економічно активного громадянина країни. При цьому така освітня діяльність має бути структурованою, мати освітню мету, певні часові рамки, інфраструктурну підтримку і повинна відбуватися усвідомлено. Отримані знання, як правило, не сертифікуються, хоча це є можливим».

На сьогодні, одним із головних завдань неформальної освіти, як і формальної та інформальної є підготовка молоді та дорослих до самостійного життя. У сучасних умовах формальна освіта втрачає свою монополію, так як не дає стопроцентної гарантії інтеграції на ринку праці. Неформальна освіта є однією із сил, яка послаблює цю монополію, пропонуючи альтернативні форми навчання та новий зміст, які допомагають людям пристосуватися до постійних трансформацій суспільства. В багатьох європейських країнах неформальна освіта позиціонується у сфері громадянської освіти і спрямована на створення умов для формування демократично орієнтованого громадянина. Як будувати суспільство, де є місце для всіх, чому важливо брати на себе відповідальність за процеси, які відбуваються навколо, і як це робити, як бути громадянином не тільки де-юре, але і де-факто – ці питання стали лейтмотивом програм неформальної освіти в Європі[6].

Питання освіти – це питання для дискусії. Дебати і резолюції по розробці національних навчальних планів в останні роки буквально заповнили освітню політику. Рішення найчастіше приймаються вузьким колом людей.

Неформальна освіта, навпаки, пропонує більш гнучкий підхід до освітнього процесу, забезпечуючи активну участь тих, хто навчається, у формуванні навчальних програм. Якщо формальна освіта створює «загальну базу», то неформальна освіта швидше розвиває її, поглиблюючи компетентність у сферах, які представляють інтерес для тих, хто навчається, або ж формує вміння та навички, які виходять поза межі цілей формальної освітньої системи (напр., вміння справлятися з проблемами та стресовими ситуаціями, вміння критично мислити та брати участь в суспільно-політичних процесах, вміння жити в умовах різноманітності та динамічних змін у суспільстві, вміння вчитися тощо)[6].

З аналізу матеріалу викладеному в даній статті, можна зазначити, що неформальна освіта базується на певних принципах, найбільш важливими з яких є: навчатися в дії (learningbydoing), вчитися співпраці, навчитися вчитися. «Навчатися в дії» означає отримувати різні вміння та навички під час практичної діяльності. «Вчитися співпраці» передбачає отримання та розвиток уявлень про відмінності, які існують між людьми, вміння працювати в групі та в команді, а також приймати оточуючих такими, які вони є, і співпрацювати з ними. «Навчитися вчитися» означає отримувати навички пошуку інформації та її опрацювання, навички аналізу власного досвіду і виявлення індивідуальних освітніх цілей, а також здатність застосовувати вище сказане в різних життєвих ситуаціях.

Висновки. Основним методом неформальної освіти є дослідження. Особа, яка навчається, веде різнопланове пізнання навколишнього світу, яке проходить на різних рівнях: когнітивному, практичному та чуттєвому.

Загальноосвітня тенденція сьогодення – рух до зближення та взаємодоповнення формальної та неформальної освіти замість конкуренції між ними. Неформальна освіта може бути полігоном для випробування методик та інструментів, котрі згодом

може взяти на озброєння формалізована освіта. Але не слід забувати, що, на відміну від формальної освіти, неформальна освіта є необов'язковою та добровільною, а значить – не може замінити чи витіснити існуючу освітню інфраструктуру. Потребують системного наукового дослідження механізми взаємодії усіх трьох гілок освіти – формальної, неформальної та інформальної, законодавче врегулювання можливостей ціложиттєвої освіти та навчання в Україні, європейське та міжнародне співробітництво в галузі освіти, обмін досвідом, взаємодія між державними, недержавними та громадськими організаціями, що задіяні в сфері освіти.

Література:

1. Андрущенко В. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку.
2. Перспективи впровадження інноваційних форм освіти в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/2665>.
3. Рекомендації Асамблеї Ради Європи 1437 Про неформальну освіту. 2000. URL : <http://coe.kiev.ua/bul/bul9/text30htm>.
4. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти. URL : <http://javoriv-rda.gov.ua/osvita/neformalna-osvita-yak-vazhlyvyj-element-bezperervnoji-osvity/>
6. Неформальна освіта як інструмент підвищення лідерського потенціалу учнів ПТНЗ. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23725/1/T_Zhura vel_Y_Rogozna_PLP_SPSR_IL.pdf.
7. Неформальна освіта: теоретичні аспекти та наукові підходи. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/335421.pdf>.
8. Роль неформальної освіти у сучасному суспільстві. URL : <http://iqholding.com.ua/articles/rol-neformalno%D1%97-osv%D1%96ti-u-suchasnomu-susp%D1%96lstv%D1%96>.

References:

1. Andrushchenko, V. (2021), *Filosofii neformalnoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Philosophy of non-formal education: problems and prospects of development].
2. Prospects for the introduction of innovative forms of education in Ukraine. National Institute for Strategic Studies, retrieved from : <http://www.niss.gov.ua/articles/2665>.
3. Recommendations of the Assembly of the Council of Europe 1437 On non-formal education. 2000, retrieved from : <http://coe.kiev.ua/bul/bul9/text30htm>.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), *The Law of Ukraine “About education”*, retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Non-formal education as an important element of continuing education, retrieved from : <http://javoriv-rda.gov.ua/osvita/neformalna-osvita-yak-vazhlyvyj-element-bezperervnoji-osvity/>
6. Non-formal education as a tool to increase the leadership potential of vocational students, retrieved from : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23725/1/T_Zhura vel_Y_Rogozna_PLP_SPSR_IL.pdf.
7. Non-formal education: theoretical aspects and scientific approaches, retrieved from : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/335421.pdf>.
8. The role of non-formal education in modern society, retrieved from : <http://iqholding.com.ua/articles/rol-neformalno%D1%97-osv%D1%96ti-u-suchasnomu-susp%D1%96lstv%D1%96>.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2021 р.